

DILEMA SECURITĂȚII UNIUNII EUROPENE ÎN CONTEXTUL CRIZEI MIGRAȚIEI

Mihaela STICEA,

Masterat, anul I,

Specializarea: Studii Diplomatice, IRIM

This scientific approach is devoted to the unprecedented wave of migration that the European Union has been facing since 2015 and impacted the attitudes of the member countries both at the national and international level. Migration is a well-known phenomenon in all societies evolution and our aim is to highlight its causes, consequences and perspectives on the future of the European Union.

Key words: *European Union, migrant crisis, migration policy, liberal values, security*

„Am vrut muncitori. Dar ne-am trezit, în schimb, cu oameni”

Max Frisch

Procesele migraționiste reprezintă o constantă a procesului politic, socio-economic și cultural, înscriindu-se în categoria celor mai tipice caracteristice ale modului contemporan de viață. Samuel Huntington afirmă: „dacă demografia este soartă, atunci deplasarea populației reprezintă motorul istoriei” [2, p.307]. Termenul de „migrație” definește o expresie spațială a modalității sociale, conform definiției furnizate de Enciclopedia Britannica - este schimbarea definitivă a reședinței de către o persoană sau un grup de persoane [8] sau a Organizației internaționale pentru migrație (OIM) - mișcarea unei persoane sau a unui grup de persoane, fie peste o frontieră internațională, fie în interiorul unui stat” [12, p.4]. Termenul de „migrant” este frecvent echivalat sau cu cel de „refugiat” și în acest scop UNCHR atenționează că ambele noțiuni desemnează motive și mijloace distincte: „migranții își părăsesc țara de origine, sau țara de reședință, pentru a se stabili permanent sau temporar într-o altă țară cu scopul de ași îmbunătăți viața [...] în timp ce refugiații sunt forțați să fugă pentru a se salva sau păstra libertatea» [13]. Deși supusă numeroaselor încercări, nici într-un izvor de drept internațional noțiunea de migrație nu posedă o definiție juridică. Este de menționat totuși că Dreptul la circulație a fost recunoscut la scară globală odată cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, care în articolul 13 statuează: “Orice persoana are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat” [7]. Astăzi tot mai mulți sunt cei care traversează hotarele fiind determinați de discrepanța de venituri dintre patrie și zonele cu productivitate și siguranță sporită. Spațiul european-occidental evoluează sub impactul acestei diversității, a ideilor despre democrație, libertate și dispune astfel de cea mai elaborată bază juridică privind drepturile omului, refugiaților și a diferitor minorități: etnice, lingvistice, religioase, culturale, sexuale etc. [5, p.14]. Cadrul juridic atractiv, un model social individualist și nivelul înalt de viață a predispus Europa Occidentală proceselor migraționiste care au căpătat astăzi proporții uriașe.

Sintagma crizei migraționale, ce a prins rădăcini în discursul politic și jurnalistic în anul 2015, reflectă una dintre cele mai complexe probleme din istoria recentă a Uniunii Europene. Ea sugerează un spectru larg de probleme, particulare și generale dar toate actuale, importante și interconectate. Alături de factorii catalizatori enumerați anterior, Directorul general al OIM, William Lacy Swing, afirmă că creșterea numărului de persoane care traversează Marea Mediterană este rezultatul sărăciei, încălcărilor drepturilor omului și deteriorarea securității inclusiv după răsturnarea lui Muammar Gaddafi. Pește 60 de milioane au fost nevoiți

să se refugieze în 2015 din calea războiului, terorismului, violentei, persecuțiilor. Din această cifră cea mai mare parte o constituie refugiații interni, adică strămutați dintr-o parte în alta a aceleiași țări dar și refugiați din Orientul mijlociu și Africa, principalele țări de origine fiind Nigeria, Guineea, Cote d'Ivoire, Gambia și Senegal. Numai în Germania politica "porților deschise" a atras în 2015 un milion de refugiați cu precădere din Siria iar în ianuarie 2016, Alexandru N. Roșca afirmă că în din sursele mediatice, de unde de fapt provin toate datele statistice, pe ruta balcanică zilnic au continuat să ajungă circa 2000 de extra-comunitari. La moment suprapunerea civilizațiilor continuă și ridică întrebări modul în care ei vor conviețui într-un viitor apropiat.

Totuși criza migrației este doar ultimul dintr-o serie de probleme care afectează Europa: de la rata europeană a natalității aflată în scădere, îmbătrânirea rapidă a populației native și necesitatea suplínirii locurilor de muncă, la Criză Constituțională ce se manifestă din 2005, Criza financiară și Criza Datoriei Grecești declanșată în 2010 și până la actualul "deficit democratic structural", Brexit și criză Schengen. Este evidentă lacuna unei Europe unite, consecințele căreia se amplifică prin adâncirea continuă a diferențelor între statele membre, creșterea populismului, sloganurilor mișcărilor eurosceptice și a manevrelor liderilor naționali de reformă interne, concluzionând că cel mai bun mod de a-și proteja populația este prin recăpătarea suveranității. Presiunea în Europa Occidentală este una colosală, țările de aici fiind în fața unei dileme dificile: închiderea de urgență a frontierelor externe introducând un control mai sever sau să permită intrarea nestingherită. Dar problematica imigranților se extinde mult dincolo de cadrul profitabil, afluențele de imigranți având consecințe multiple, la toate nivelurile Uniunii Europene.

În ciuda faptului că Europa a acumulat o mare experiență de găzduire a imigranților de data aceasta ea s-a confirmat a fi nepregătită. Politicile migraționale adoptate inițial de țările europene s-au evidențiat prin caracterul benevol și flexibil dar managementul migrației a suferit schimbări pe parcursul anului 2016, un exemplu fiind gardul de sârmă înălțat de Ungaria de-a lungul graniței sale cu Croația. Cancelarul german Angela Merkel nu a ezitat să condamne această mișcare ca o reminiscență a Războiului Rece, iar ministrul francez Laurent Fabius ca o lipsă de respect față de valorile comune ale Europei. La începutul 2017 observăm o omogenizare a pozițiilor liderilor europeni privind necesitatea de a spori măsurile de securitate, inclusiv prin acordarea ajutorului investițional țărilor Africii implementând Fondului Fiduciar de Urgență în valoare de peste 2,1 miliarde de euro și Planul european de investiții externe. Etiopia, Niger, Nigeria, Mali și Senegal au subscris deja Cadrul de parteneriat în domeniul precum educația, comerțul, dezvoltarea afacerilor și energia asigurând un acces mai bun al piețelor pentru exporturile africane și încetarea evaziunii fiscale prin companii multinaționale. Taku Dzimwasha asociază aceste acțiuni cu un nou plan Marshall al Germaniei a cărui consecințe vor fi însă opuse, favorizând instrumentele emigrației [14]. Un alt mecanism implementat de Uniunea Europeană este și Acordul cu Turcia în calitate de stat cheie de tranzit, obținând în schimb fonduri de ajutorare în valoare de 3 miliarde de euro, promisiuni de discuții accelerate privind aderarea la Uniune și călătorii fără viză pentru cetățenii turci în cea mai mare parte a Europei.

Strategia frontierelor externalizează de fapt obligațiile Uniunii Europene în materie de azil față de țările terțe și lasă semne de întrebare privind corectitudinea utilizării „Fondurile de dezvoltare”. Hilary Jeune, consilier al politicilor de mediu a Agenției de dezvoltare Oxfam a ridicat preocupări legate de eficacitatea politicilor europene: "Când Uniunea Europeană folosește termeni precum - oprirea migrației neregulate ea face abstracție de la faptul că migrația este o parte a naturii umane și are loc timp de milenii" [10, p.19]. Statul oscilează din ce în ce mai mult între echilibrarea componentelor complexe ale securității și suveranității, iar strategia Uniunii Europene de antimigrație s-a transformat curând într-o misiune masivă de salvare.

Organizația internațională pentru migrație recunoaște că criza este amplificată nu numai de către incapacitate politică a Uniunii Europene ci și de faptul că imigranții nu se încadrează în dispozițiile instrumentelor disponibile. Publicistul roman Andrei Plesu afirmă: „Spre 2050, Africa își va dubla populația și...s-ar putea ca cei cărora nu le-a reușit gestiunea de-acasă să vină spre noi, într-un proces de "colonizare

inversa” [16] Avertizarea capătă teme în contextul intensității proceselor migraționiste actuale precum și ezitarea în acțiuni a actualilor lideri politici.

Uniunea Europeană parcurge la etapa contemporană cea mai gravă criză politică și umanitară după cel de-al doilea război mondial iar simpla abordare a ușilor deschise s-a dovedit a fi complet depășită, lipsită de instrumente de gestionare și perspectivă. Printre alte soluții propuse de liderii politici regăsim de asemenea lansarea în 2015 a Agendei Europene cu privire la migrație (EAoM) sau triplarea bugetului operațiunii Triton cea înlocuit misiunea ”Mare Nostrum”, lăsând însă intactă aria de operațiuni. Inițiativei Triton i se adaugă, tot în 2015, EU Navfor Med, o operațiune navală menită să blocheze activitatea traficantilor de migranți prin identificarea și interceptarea navelor acestora. Propunerea Comisiei Europene de a repartiza proporțional cotele de imigranți între țările member ale Uniunii Europene, conform numărului de populație dar neconsiderând nivelul de dezvoltare economico-socială a statelor, nu a fost unanim salutată îndeosebi din partea unor lideri est-europeni. În septembrie 2015, România, Cehia, Slovacia și Ungaria au votat, în Consiliul Uniunii Europene pentru Justiție și Afaceri Interne, împotriva sistemului de relocare a imigranților conform unor cote obligatorii, dar schema a fost aprobată deși lipsită de o finalitate practică. Critici aprinse au fost aduse de către Jean-Claude Juncker, Președintele Comisiei Europene: „Avem țări europene cu drepturi depline când este vorba de luat. Și avem europeni cu jumătate de normă când se pune problema unor contribuții. Pe vremuri, toate țările implicate în proiect erau europeni cu normă întreagă. Acum am ajuns să avem prea mulți europeni cu jumătate de normă. Aceasta este o problema” [17]. Deși unele măsuri există statele ezită în privința aplicării acestora din cauza complexității problemei, a resurselor limitate, resentimentelor publice astfel încât Uniunea Europeană per întreg nu reușește să facă față migrațiilor nedorite. În timp ce analiștii îndeamnă comunitatea europeană să se concentreze asupra solidarității, „inovațiilor politice” ce oferă mai multe rute legale pentru migrație forței de muncă.

Prezentele abordări au adâncit diviziunile dintre statele Uniunii Europene între cei care vor accepta refugiați și cei care îi resping, Est și Vest sau între așa-numitele «state de sosire» (ex. Grecia, Italia), «state de tranzit » (ex. Ungaria, Austria, Danemarca și, în anumite aspecte, Franța) și în sfârșit, « state-destinație » (ex. Germania, Suedia, Olanda). Votul recent britanic de a părăsi Uniunea Europeană a demonstrat gravitatea disensiunilor și costul politic al neglijării imigrației ilegale. Theresa May a declarat în mod corespunzător că libertatea de mișcare din Uniunea Europeană nu poate continua ca mai înainte iar întoarcerea către statele-națiune nu implică naționalismul, ci patriotismul sau ceea ce George Orwell numește "devotamentul față de un anumit loc și un mod particular de viață" [4].

În concluzie, migrația reprezintă o problemă pe cât de veche pe atât de actuală fiind strâns legată de frământările vieții social-politice, dorința de securitate și prosperitate. Intensitatea fluxurilor migratorii ridică unele întrebări serioase asupra capacității Uniunii Europene de a depăși crizele multiple cu care se confruntă dar este important să considerăm că nu există societate, stat sau politici de securitate absolut invulnerabile, orice sistem confruntându-se cu provocări constante ce îi amenință existența asigurându-i totodată dinamica [11]. În acest context, privim criza migrației ca o ulterioară provocare la adresa comunității europene și parcursului său către edificarea unui sistem funcțional. Exemplu al acestei direcții o reprezintă însăși semnarea, la data de 14 noiembrie 2017, a Notificării pentru Cooperarea Structurată Permanentă (PESCO) de către 23 de state membre a Uniunii Europene. Prezenta Notificare este primul pas oficial spre înființarea PESCO, o formă intensificată de colaborare pe dimensiunea Politicii de Securitate și Apărare Comună ce se înscrie în tentativele de a conferi un nou impuls convergenței acțiunilor statelor membre și reformării Uniunii Europene.

Criza cu care se confruntă astăzi Uniunea Europeană nu este o reacție directă la fenomenul migrației în sine, ci un simptom la manifestarea crizelor ce timp de mai mult de un deceniu au erodat încrederea în UE la cele mai mici niveluri din istorie [9]. Pierderea încrederii oamenilor în procesul de integrare este cea mai mare slăbiciune politică a Uniunii, noțiunea de „identitatea europeană” fiind încă stațională și îndepărtată și

mai mult de titlurile răsunătoare ale presei privind eșecul multiculturalismului. Se cere însă o revenire și o aprofundarea a acestui concept astfel încât caracterul său inevitabil să fie orientat către o finalitate efectivă. Uniunea Europeană necesită alternative de recâștigare a încrederii cetățenilor săi, să soluționeze criza zonei euro, să asigure o procedură de azil flexibilă sporind ajutorul pentru statele membre afectate direct de fluxurile migraționale, angajând toți actorii statali și non-statali într-o colaborare bazată pe responsabilități comune. Astăzi omul este subiectul identităților multiple iar cetățenia ca categorie trebuie să devină mult mai flexibilă, un atribut al participării într-o entitate socială, culturală și politico-economică care nu se limitează la granițele naționale. Fără îndoială, realizarea unei comunități europene și apoi universale este extrem de dificilă, dar, asemenea construcției oricărei comunități, ea poate fi doar rezultatul unui proces social de edificarea a "viziunii transnaționale integraționiste" [1, p.555] care înalță umanitatea deasupra cetățeniei naționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bosniak Linda S. Undocumented Immigrants and the National Imagination. Connecticut Law Review , 1996, p.555-619.
2. Huntington Samuel P. Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale. București, 2017, 528 p.
3. Luca Ala, Reglementarea migrației forței de muncă la nivel internațional și național : Teză de doctor în drept, Chișinău 2016, 196 p.
4. Raising the drawbridge; Brexit and immigration." The Economist, 27 Aug. 2016, p. 42 link.galegroup.com/apps/doc/A461553930/ITOF?u=ussd&sid=ITOF&xid=0515a4ec.
5. Rosca Alexandru N., Valori liberale, migrație, consecințe. Migrație, diaspora, dezvoltare: noi provocări și perspective. Chișinău 2016. 308 p.
6. Comisia Europeană, «Anexa, sistemele Europene pentru relocare și reinstalarea» https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies_en (vizualizat la 5.12.2017)
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului. http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (vizualizat la 7.12.2017)
8. Enciclopedia Britannica. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/275738/human-migration> (vizualizat la 5.12.2017)
9. EurActiv Record de 60% din Europeni au tendința de a nu avea încrederea în UE <https://www.euractiv.com/section/elections/news/record-60-of-europeans-tend-not-to-trust-eu/> (vizualizat la 5.12.2017)
10. Marwah Sonal, The European Union outsources asylum policy and protection: do migration arrangements undermine individual rights to asylum and weaken the refugee protection regime?" link.galegroup.com/apps/doc/A490623156/ITOF?u=ussd&sid=ITOF&xid=bb0bd33b (vizualizat la 10.12.2017)
11. Riza Radu. Repere istorice ale fenomenului migrațional. Revista de Stiinte Politice, no. 27, 2010, p.27 link.galegroup.com/apps/doc/A251631993/AONE?u=ussd&sid=AONE&xid=710e57a0 (vizualizat la 5.12.2017)
12. Popa M., Ungureanu D., Oneașcă Iu. (coord.) Politica de migrație a Uniunii Europene – implicații pentru piața muncii. Buzău: Alpha MDN, 2013, p. 4
13. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?Uri=celex:32006r05621>. 10 septembrie 2016.
14. Migration - making migration work again. African Business, 31 July 2017. link.galegroup.com/apps/doc/A500910298/ITOF?u=ussd&sid=ITOF&xid=11bda9d3
15. Unwanted Migration: How Governments Cope?, YaleGlobal Online, 4 Aug. 2016.
16. Plesu A. Inapoi in colonii? In: Saptamina, 13 mai 2016

17. <http://www.mediafax.ro/externe/juncker-si-schulz-critica-tarile-est-europene-care-nu-vor-refugiati-acuzandu-le-ca-au-doar-beneficii-15286875> (vizualizat la 5.12.2017)
18. link.galegroup.com/apps/doc/A460006950/ITOF?u=ussd&sid=ITOF&xid=8fc7e557 (vizualizat la 5.12.2017)